

N:o 102.

Ank. till Riksd. kansli den 20 april 1909, kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen, angående upphörande af Landeryds pastorats prebendegenskap.

(2 U. A.)

I en den 19 nästlidne mars till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (n:o 152) har Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden samma dag föreslagit Riksdagen att dels medgifva, att Landeryds församlings pastorat må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Linköping, dels ock förberedande af lönefyllnad åt bemälde lektor, efter det nämnda pastorats prebendenatur upphört, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 1,567 kronor.

Departementschefens anförande i ämnet till berörda statsrådsprotokoll är af följande lydelse:

»Landeryds pastorat, som består af en församling, är prebende till teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Linköping. I pastoratet är utom kyrkoherden anställd komminister, men enligt nådig resolution den 9 april 1869 angående löne reglering för prästerskapet i pastoratet skall komministerstjänsten indragas, därest pastoratet upphör att vara prebende. Prästlöne regleringskommittén har beträffande pastoratet i fråga — under förutsättning att Landeryd upphörde att vara prebende — föreslagit att,

med indragning af kyrkoherdebeställningen i Vårdsbergs pastorat, Landeryds pastorat och Vårdsbergs pastorat skola sammanslås till ett pastorat, hvars kyrkoherde bör bo i Landeryd. Detta förslag har Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 3 februari 1905 funnit för det dåvarande icke föranleda annan åtgärd, än att domkapitlet i Linköping ägde att, så snart kyrkoherdetjänsten i Vårdsbergs pastorat blefve ledig och i alla händelser före den 1 maj 1913 hos Kungl. Maj:t göra den förnyade framställning i ämnet, hvartill förhållandena då kunde föranleda.

Då kyrkoherdebeställningen i Landeryds pastorat genom innehafvarens befordran till annan tjänst kommer att blifva ledig den 1 maj 1909, har församlingen i enlighet med sitt vid extra kyrkostämma den 10 augusti 1908 därom fattade beslut hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhållit, att pastoratets egenskap af prebende måtte få upphöra, när kyrkoherdebeställningen blefve ledig. Församlingen uttalade härvid sin lifliga önskan att själf få välja sin kyrkoherde samt hafva honom boende i församlingen och blifva betjänad af honom — en önskan som uppenbarligen icke kunde uppfyllas, om beställningen skulle innehafvas af teologie lektorn, som måste hafva sitt hufvudsakliga arbete utom församlingen. I händelse af bifall till sin begäran har församlingen vidare hemställt, att den i pastoratet nu tjänstgörande komministern måtte såsom ständigt tjänstgörande vice pastor från den 1 maj 1909 få åtnjuta utom komministerslönen samtliga löneförmåner, som nu utgå till kyrkoherden, samt att efter komministerns afgang kyrkoherden måtte få tillsättas i den för konsistoriella pastorat gällande ordning, komministerstjänsten indragas och kyrkoherden erhålla aflöning enligt de grunder, som i nådiga resolutionen den 9 april 1869 angående lönereglering för prästerskapet i pastoratet stadgats för det fall, att komministerstjänsten indrages.

På grund af nådig remiss har kammarkollegium i ärendet låtit höra församlingens kyrkoråd, vederbörande kontraktsprost och kronofogden i orten samt infordrat underdåniga yttranden af domkapitlet i Linköping och Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län, hvarefter kammarkollegium med de sålunda afgifna yttrandena och eget underdånigt utlåtande af den 15 februari 1909 inkommit till Kungl. Maj:t.

Kyrkorådet, kontraktsprosten och kronofogden hafva tillstyrkt bifall till ansökningen, kyrkorådet under framhållande, utöfver hvad församlingen åberopat, att pastoratet till följd af sin jämförelsevis ringa utsträckning och sitt till endast omkring 1,100 personer uppgående invånarantal kunde fullt betjänas af en enda prästman, om denne finge sitt arbete förlagdt utslutande inom församlingen.

Vice pastorn i församlingen, komministern N. Cnattingius har till kyrkorådsprotokollet fogat ett särskildt yttrande, däri han under ytterligare framhållande af de omständigheter, församlingen i sin ansökning åberopat, förklarar sig lifligt instämma i församlingens yrkande på dess prebendeegenskaps upphörande.

Domkapitlet har i sitt den 4 november 1908 dagtecknade utlåtande afstyrkt bifall till församlingens ansökning på de anförda skäl, att det för en kristendomslärare, som mer än andra hade till uppgift att äfven vara uppfostrare, vore fördelaktigt, om han genom verksamhet inom församling förvärfvade sig den andliga mognad och erfarenhet, som endast sådant arbete kunde gifva, och att det, så länge domkapitlet hade sin nuvarande organisation, vore af stor vikt att teologie lektorn, som vore medlem af domkapitlet, vore präst.

Domkapitlets utlåtande innefattar biskop Ahnfelts, rektor Johanssons samt lektorerna, utnämnde domprosten von Engeströms, Beckmans och Hagströms sammanstående mening. Biskop Ahnfelt och lektor Beckman hafva dessutom uttalat såsom sin åsikt att, om Kungl. Maj:t likväl skulle bifalla Landeryds församlings begäran, församlingen måtte, då den vore till område och folkmängd ganska liten, förenas med Vårdsbergs församling till ett pastorat i enlighet med prästlöneregleringskommitténs förslag.

Domprosten von Engeström, som för närvarande innehar teologie lektorsbefattningen vid Linköpings allmänna läroverk, har utom de skäl, som domkapitlet anført för afstyrkande af församlingens ansökning, tillika framhållit att, om komministraturen i församlingen indroges, såsom föreslagits om prebendeegenskapen skulle upphöra, församlingen helt och hållet skulle förlora sin rätt att välja sin präst, enär pastoratet antagligen komme att blifva regalt. Vidare skulle genom prebendets upphörande församlingen få en prästerlig kraft i stället för två, hvilket enligt von Engeströms åsikt icke skulle vara till gagn för församlingen, då prebendepastorn i regel predikat om vintern en gång i månaden och om sommaren hvarannan söndag, under högtiderna flera gånger, och tillika på annat sätt deltagit i församlingsvården. Någon annan lättnad i ekonomiskt afseende skulle icke beredas församlingen, då kyrkoherde- och komministerslönerna sammanloges, än att den till komministern utgående obetydliga »höstlön» icke vidare skulle erläggas, hvaremot församlingen skulle nödgas bygga ett till vinterbostad passande kyrkoherdeboställe, hvilket skulle utgöra en betydande tunga.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande åter har anført att, ehuru de af domkapitlet anförda skälen för bibehållande af prebendeinstitutionen synts

Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande väl värda att beaktas och de teologie lektorerna vid Linköpings högre allmänna läroverk såsom prebendepastorer i församlingen, så långt det varit dem möjligt, ägnat sina krafter och sitt intresse åt vården af församlingen, hvadan densamma icke syntes hafva lidit något afsevärdt men af sin egenskap af prebendepastorat, Eders Kungl. Maj:ts befallningshafvande likväl, med hänsyn till önskvärdheten att genomföra af prästlönerregleringskommittén föreslagen indragning af den angränsande Vårdsbergs församling såsom eget pastorat och sammanslagning af denna och Landeryds församling samt på de af församlingen i den underdåniga ansökningen anförda skäl, tillstyrkte bifall till framställningen.

I sitt underdåniga utlåtande erinrar och meddelar kammarkollegium följande.

Pastoratet vore enligt nådiga brefvet den 6 juli 1722 af konsistoriell natur. Gällande lönerreglering för prästerskapet i pastoratet, hvilken, såsom förut meddelats, fastställdes genom nådig resolution den 9 april 1869, skulle upphöra att äga tillämpning den 1 maj 1919. I nämnda nådiga resolution hade jämväl föreskrifvits, att komministerstjänsten i pastoratet skulle, därest detsamma upphörde att vara prebende, vid dåvarande innehafvarens afgang indragas. För den händelse att komministerstjänsten indroges, hade i samma resolution stadgats, att kyrkoherden skulle erhålla afkastningen af komministersbostället, som skulle i författningsenlig ordning utarrenderas, äfvensom samtliga från församlingen utgående afgifter med undantag af viss komministern enligt § 1 i resolutionen tillkommande spannmålslön, hvilken då icke vidare skulle af församlingen utgöras. Lönerna, som vid regleringen beräknades till 2,630 kronor för kyrkoherden och 800 kronor för komministern, uppginge enligt prästlönerregleringskommitténs tabeller för ecklesiastikåret 1896—1897 till 3,028 kronor för den förre och 1,133 kronor för den senare. I sistnämnda lönebelopp för komministern inginge ett genom nådigt bref den 15 november 1884 beviljadt fast anslag från prästerskapets lönerregleringsfond af 200 kronor. Genom nådigt bref den 31 december 1908 hade åt komministern för ecklesiastikåren 1908—1913 därutöfver anvisats sådant anslag af 1,000 kronor årligen. Den nuvarande komministern (N. Chattingius) hade, med hänsyn därtill att han på grund af sin skyldighet att uppföra vissa nya åbyggnader å komministersbostället under den närmaste tiden vore nödsakad att för sådant ändamål använda en väsentlig del af sina knappa lönedel, genom nådigt bref den 1 maj 1908 fått sig för ecklesiastikåren 1908—1911 på vissa villkor tilldeladt ett dylikt anslag af 600 kronor årligen. Genom nådigt bref den 1 juli

1897 hade lämnats medgifvande till kyrkoherdeboställets utarrendering under 20 år, räknadt från den 1 maj 1898. Prebendeinnehafvarens inkomst af prebendet vore i lönestaten upptagen med 1,566 kronor 48 öre. Folkmängden i pastoratet hade den 31 december 1907 uppgått till 1,108 personer på en areal af 31,49 kvadratkilometer. Prästlöneregleringskommittén hade, såsom förut omnämnts, i sitt den 20 december 1900 afgifna betänkande rörande den kyrkliga indelningen och organisationen föreslagit, att detta pastorat och Vårdsbergs pastorat måtte sammanslås till ett sådant med endast kyrkoherde.

Under återopande i nu tillämpliga delar af hvad kollegium i ett den 18 mars 1898 gemensamt med statskontoret afgifvet underdånigt utlåtande anfört i fråga om önskvärdheten af prebendepastoratens indragning, tillstyrkte kollegium i underdånighet vidtagande af åtgärder i syfte, att Landeryds pastorat måtte kunna befrias från sin prebendeegenskap, och således i främsta rummet utverkande af lönefyllnad åt förbemälde lektor. Då med hänsyn till pastoratets jämförelsevis ringa folkmängd och areal det uppenbarligen skulle vara slöseri med krafter att, i händelse af prebendeegenskapens upphörande, i pastoratet hafva två präster, skulle det enligt kollegiets mening väl ligga närmast till hands att förberörda förändring genomfördes först efter det nuvarande komministern i pastoratet afgått från sin tjänst och denna tjänst följaktligen enligt bestämmelsen i löneredgeringsresolutionen komme att indragas. Emellertid syntes det kollegium icke möta hinder att, såsom församlingen föreslagit, åt den nuvarande komministern uppdraga att i egenskap af vice pastor förestå pastoratet mot åtnjutande af kyrkoherdens löneförmåner. En dylik åtgärd syntes kollegium vara att desto hellre tillstyrka, som den hårdt anlitade löneredgeringsfonden därigenom torde kunna komma att beredas en väl behöflig besparing. Enligt församlingens förslag skulle komministern jämväl bibehålla hela komministerslönen; detta ansåge kollegium däremot mindre lämpligt, enär han därigenom skulle komma i åtnjutande af större löneförmåner än genom löneredgeringen tillerkänts en i pastoratet efter prebendeindragningen ensamt tjänstgörande kyrkoherde. Såsom förut erinrats skulle en sådan nämligen åtnjuta — jämte kyrkoherdebostället och afkomsten af komministersbostället — samtliga från församlingen utgående afgifter med undantag af här nyss omförmälda, komministern tillkommande spannmålslön. Berättigades nu komministern att, så länge han vid tjänsten kvarstode, såsom vice pastor åtnjuta samtliga kyrkoherden tillkommande löneförmåner, syntes det kollegium riktigt och billigt att han förpliktigades afstå nämnda spannmålslön, likasom de komministern tillagda lönebidragen från prästerskapets löneredgeringsfond gifvetvis borde, såsom församlingen

ock torde hafva afsett, upphöra att utgå, dock att nuvarande komministern med hänsyn till de omständigheter, under hvilka det genom nådiga brevet den 1 maj 1908 beviljade anslaget anvisats honom, torde böra under den afsedda tiden bibehållas vid sistnämnda anslag. Besparingen för fonden genom den föreslagna anordningen skulle alltså belöpa sig till 1,200 kronor årligen. Om till grund för en beräkning af komministerns och vice pastors lön under nyssnämnda förutsättningar lades de i förutnämnda tabeller angifna förhållanden, i hvilken händelse komministerns förberörda spannmålslönen skulle i penningar motsvara 150 kronor, komme komministerns löneförmåner — oberäknadt det genom nådiga brevet den 1 maj 1908 beviljade anslaget — att uppgå till omkring 3,810 kronor, och syntes berörda löneförmåner, som måste anses fullt tillfredsställande, icke oväsentligt öfverstiga hvad han nu i komministers- och vice pastorslön samt anslag från fonden uppbure och hvarför han enligt 1908 års taxeringslängder bevillingstaxerats till 2,515 kronor förutom afkastningen af det till 8,000 kronor uppskattade bostället. Den af kollegium sålunda tillstyrkta förändringen vore enligt kollegii åsikt icke af beskaffenhet att inverka hindrande eller försvärande på lösningen af det af prästlönerregleringskommittén väckta förslaget om detta pastorats förening med Vårdsbergs pastorat, när denna fråga i vederbörlig ordning återupptoges.

Sedermera har på grund af särskilda nådiga remisser dels öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i underdånigt yttrande den 12 mars 1909 dels ock statskontoret i underdånigt utlåtande den 15 mars 1909 tillstyrkt bifall till ansökningsen på sätt af kammarkollegium föreslagits.

Krafvet på vederbörande prebendepastorats förvandling till vanliga prästgäll har redan i åtskilliga fall medfört prebendernas indragning. Nu har Landeryds församling för sin del upptagit frågan härom, och jag finner mig, med anledning af hvad i ärendet förekommit, böra tillstyrka bifall till ansökningsen.

Med undantag af domkapitlet hafva ock samtliga i ärendet hörda myndigheter understödt den gjorda framställningen. Hvad angår grunderna för domkapitlets afvikande mening — denna har i allt fall långt ifrån varit enhällig — må de ju erkännas ej sakna berättigande. De ådagalägga dock ej och kunna ej ådagalägga, att beträffande Landeryd särskilda förhållanden skulle råda, på grund hvaraf de skäl, som varit bestämmande vid andra teologie-lectors-prebendens indragning, icke skulle äga sin giltighet äfven i fråga om Landeryd.

Huru prästämbetet inom församlingen under närmaste tiden lämpligen kan, i händelse prebendeegenskapen bortfaller, blifva uppehållet och huru dess utföware må erhålla skäligen aflöningsförmåner framgår af de af mig omförmälda handlingarna i ärendet. Kammarkollegii utlåtande innehåller härutinnan en tillfredsställande utredning och i nyss angifna hänseenden möter intet hinder för de nya förhållandenas inträdande. Prebendets afskiljande från lektorstjänsten torde emellertid, för att angelägenheterna må hinna vederbörligen ordnas, ej böra ske tidigare än vid utgången af snart inträdande nya ecklesiastikår. Att genom prebendeindragningen banas väg för möjlighet att sammanslå Vårdsbergs och Landeryds prebendepastorat till ett framgår af hvad jag redan yttrat.

Här bör anmärkas, att ny prebendarie den 1 maj i år inträder, i det att Eders Kungl. Maj:t den 26 februari 1909 utnämnde teologie licentiaten Nils Maurits Valdemar Jacobsson att från och med den 1 maj 1909 vara lektor i kristendom vid högre allmänna läroverket i Linköping. Häri genom uppstår emellertid icke något hinder för förevarande frågas lösning, då i Jacobssons fullmakt uttryckligen inryckts förbehåll i det syfte, som redan genom nådigt cirkulär den 28 april 1882 angifvits, alltså att lektorn skall vara skyldig att om och när Kungl. Maj:t så besluter, afträda prebendepastoratet mot fyllnad i den med tjänsten förenade lön till belopp, hvartill inkomsten af prebendepastoratet finnes i lönestat upptagen.

Såsom kammarkollegium nämnt är nyssomförmälda inkomst i lönestaten beräknad till 1,566 kronor 48 öre. För erhållande af medel till fyllande af lektorslönen till erforderligt belopp, när prebendet indrages, bör — i sammanhang med att Riksdagens samtycke till indragningen påkallas — hos Riksdagen begäras ökande af anslaget till allmänna läroverken med en motsvarande summa, för undvikande af öretal i riksstaten afrundad till 1,567 kronor.

En fråga, som i föregående fall af teologie lektorsprebendens indragning varit å bane, är den om behofvet af Kyrkomötets bifall vid hvarje särskildt tillfälle. Då jag år 1908 vid underdånig anmälan af anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel föredrog frågan om indragning af Vinköls teologie-lectors-prebende, redogjorde jag för de skäl, på grund af hvilka numera i dylika fall Kyrkomötets samtycke ej vore af nöden. Jag hänvisar i afseende härå till hvad i nyssnämnda ärende förekom och vill här allenast erinra, dels att Kyrkomötet år 1898 förklarade sig medgifva, att, bland andra, Landeryds pastorat finge upphöra att vara prebende under villkor att för kompetens till teologie lektorsbefattningar fordrades, att sökanden inför teologisk fakultet aflagt teologisk examen

eller teologiskt disputationsprof, dels ock att detta villkor blifvit uppfyllt genom den ändring i läroverksstadgan §§ 177 och 180, som vidtogs genom nådig kungörelse den 1 november 1907.»

Utskottet hemställer,

att Riksdagen må

a) medgifva, att Landeryds församlings pastorat må upphöra att vara prebende åt teologie lektorn vid högre allmänna läroverket i Linköping, samt

b) för beredande af lönefyllnad åt bemälde lektor, efter det nämnda pastorats prebendenatur upphört, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 1,567 kronor.

Stockholm den 20 april 1909.

På statsutskottets vägnar:

G. BILLING.
